

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ БАЛКАНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ
КАМПАНІЇ НАЦИСТСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ»**

Виконав: студент 4 курсу
групи IstP1-B18z
спеціальності 014 Середня освіта
(Історія та правознавство)
Гуцуляк Олег Валерійович

Керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Боровець І. І.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1. Історіографія проблеми	5
1.2. Джерельна база дослідження	11
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНІ ТА ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НІМЕЦЬКОЇ АГРЕСІЇ НА БАЛКАНАХ	15
2.1. Італійсько-грецька війна	15
2.2. Політична криза в Югославії та оперативна підготовка вторгнення	20
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕБІГ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ БАЛКАНСЬКОЇ КАМΠΑНІЇ	26
3.1. Розгром та розчленування Югославії	26
3.2. Операція «Маріта» та зіткнення з британцями.....	30
3.3. Критська повітряно-десантна операція	38
3.4. Окупаційна політика агресорів та початок підпільного руху	44
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зазвичай прийнято розглядати події Другої Світової війни через призму ключових гравців Осі, зокрема, Німеччину, Японію та Італію, а також країн-союзників, наприклад, США, Великобританію, Радянський Союз та Францію. Нацистами проводилися операції стосовно окупації Франції, бомбардування Англії, а також поширення кампаній Осі на території усієї Європи, з одночасним забезпеченням доступу до ключових ресурсів та стратегічних об'єктів.

Після окупації Німеччиною Франції, Муссоліні отримав контроль над узбережжям Італії, проте Греція сприймалася останнім в якості ключової проблеми. Саме цю проблему й намагалися вирішити країни Осі під час проведення Балканської кампанії, яка полягала у вторгненні до Греції та балканських держав.

Відповідно до історичних джерел, Балканська кампанія за участю нацистської Німеччини являла собою фактичне вторгнення до Греції та Югославії у період ведення бойових дій під час Другої світової війни.

Метою даної роботи є дослідження та визначення основних особливостей здійснення Балканської військової кампанії нацистської Німеччини.

Згідно визначеної мети, *завданнями* роботи є:

- визначити основні передумови конфлікту та розгортання Балканської кампанії;
- проаналізувати хід кампанії в Італійсько-грецькій війні;
- дослідити бої проти Греції, зокрема, операцію «маріта» та зіткнення з англійцями;
- вивчити особливості критської повітряно-десантної операції;
- розглянути основні характеристики розвитку подій Югославської операції;
- розглянути окупацію Балкан та початок підпільного руху;

- визначити особливості Балканської кампанії нацистської Німеччини як причини відстрочки операції «Барбаросса».

Об'єктом дослідження є події та хід військових операцій в період Другої світової війни.

Предметом дослідження є особливості здійснення Балканської військової кампанії нацистської Німеччини.

Методи дослідження. При написанні роботи використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: діалектичного, історичного, моделювання, формально-логічного, порівняльно-правового; статистичного, аналітичного тощо. Зокрема за допомогою діалектичного та історичного методу визначено передумови конфлікту та розгортання Балканської кампанії. Аналіз особливостей розгортання німецьких сил та перших боїв на Балканах, а також визначення наслідків проведення Балканської кампанії нацистською Німеччиною здійснювався за допомогою аналітичного, статистичного, формально-логічного, історичного та системного методів.

Практичне значення роботи. Зміст дослідження і його висновки можуть бути використані, як база для конспекту уроку з історії в закладах середньої освіти або лекції у виші, при підготовці учнівських повідомлень та студентських рефератів, проведення історичних вечорів, виховного та іншого публічного заходу.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – п'ятдесят вісім сторінок, список використаної літератури налічує сорок шість найменувань.

ВИСНОВКИ

Виконання поставлених завдань у науковому дослідженні дає змогу констатувати, що Італія мала свій інтерес, стосовно Балкан і досягнення панування на Середземному морі, але сама не була готова до «великої війни» при тому, що головнокомандування усвідомлювала свою військову слабкість, всеодно почала агресію проти Греції, без відома фюрера, як він сам закликав не допускати конфлікт. Використовуючи Албанію як свій плацдарм і тим самим змінивши хід війни не на користь Німечини. Гітлер знав про те, що провал Італії неминучий і згодом надав свою військову допомогу.

Німечина ще до війни монополізувала майже всі сфери економіки Югославії, використовуючи її як сировинний придаток, також ввела своїх агентів впливу, чиновників та офіцерів, щоб ті сповіщували про розвідувальну обстановку в країні, щоб просувувати і диктувати свої умови гри у внутрішньому житті країни. Політична верхівка Югославії, при напруженості в суспільстві не мала єдину політичну орієнтацію, «куди примкнути?», прагнула всидітися на двох стільцях між двома сферами впливу, Німечини (до якої мала більшу нахиленість) та СРСР. Водночас тут були націоналістично налаштовані формування, зокрема усташі, що хотіли відділитись від Югославії. Звісно Німечина заохочувала такі подібні угруповання. Усвідомлюючи свою залежність і зовнішній тиск від німечини, політична еліта Югославії приєдналася до Троїстого пакту. Проте суспільство це сприйняло негативно і почалась хвиля протесту, опозиція цим скористалась і здійснила державний переворот. Берліну це звісно не сподобалось. Не гаючи часу новий уряд звернувся до СРСР і уклали договір про дружбу і ненапад, але при цьому не скасувала Троїстий протокол (напевне не встигли).

У зв'язку з переворотною зміни влади, Гітлер беззаперечно готував напад по ліквідації Югославії і почала напад разом зі своїми союзниками 6 квітня 1941 року. З самого початку у військового головнокомандування були думки про капітуляцію, тим самим не зуміло здійснити керівництво військами. Незважаючи на спроби спротиву, через 11 днів Югославія капітулювала.

Провідні політичні партії втекли з країни, навіть не намагались дати відсіч та зберегти Югославію територіально. Після цього територію Югославії розчленували між маріонетковою Хорватією на чолі з Анте Павеличем, Італією або «Велика Албанія», Угорщиною, та Болгарією. Позиція політиків та більшості суспільства під час нападу, проявилася у пасивності щодо захисту, що зіграло не останню роль у швидкій поразці югославської армії та більш лояльного ставлення окупантів «Осі» до солдатів-хорватів.

Після Югославії, курс війни був напрямлений в Грецію, під кодовою назвою операції «Маріта», яку фашистські держави ретельно продумали. На той час Греція опиралась на дипломатичну і військову підтримку Великобританії, та й інші країни союзники теж не хотіли допускати панування нацистів на Балканах. Тому Черчилль почав активну політику в цьому регіоні, розраховуючи на взаємну відповідь від Туреччини, але та відмовлялась. Взагалі взаємодія між політиками мали певні розбіжності. В процесі виснажливої війни німці поступово просовувались, Греція втрачала стратегічні резерви і скрутне становище тільки посилювалось, настрої поразки сіялась серед генералів, вже пробирались думки в голову про перемир'я з Німеччиною. Деякі представники головнокомандування визнавали ситуацію безнадійною, але інші з них продовжували боротьбу, виникала плутанина. Згодом більшість з політичного кола були схилені до припинення військових дій. 20 квітня Гітлер підписав перемир'я між Грецією та Німеччиною, тобто про капітуляцію Греції. Війна в греції тривала 24 дня (6–29 квітня).

Після Греції, увага німців та італійців, увага була прикута до о.Крит. Тому здійснення повітряно-десантної операції отримала кодову назву «Меркурій», яка почалась 20 травня 1941 року. Острів був в руках Британії. Через свою відносну віддаленість військове керівництво усвідомлювало, що при пануванні противника на морі без підтримки морського десанту неминуче призведе до великих втрат. В планах німців Крит мав бути опорним пунктом для допомоги на африканському фронті. Був складений чіткий план дій десанту, який виглядав досить простим, але, як показали події, це було не так

просто. Для реалізації захоплення було зайнято панівне повітряне становище. План здавався ніби успішним, але при цьому були значні втрати з обидвох сторін. Сьогодні операція із захоплення Криту залишається однією з перших, найбільш успішних і ефективних найбільших повітряних операцій у світовій історії.

Коли був захоплений Балканський півострів, тут було встановлено дві «ніби» незалежні (дефакто підлеглих Німеччині) держави: Сербії (режим М. Недича) та Хорватії (ушашський режим А. Павелича). Безперечно це було вигідно для Муссоліні та Гітлера, які мали щодо нього свої плани в ході своїх геополітичних маніпуляцій. Тим часом після зміщення уваги до напряму на СРСР в Югославії був охоплений рух опору проти колабораціоністів і окупантів з їхнім новим порядком. 27 червня було створено штаб народно-визвольних партизанських загонів Югославії на чолі з Йосипом Брозом Тіто та четників, лідером був Драголюб Михайлович. На жаль вони не вели спільних дій, але спроби домовитись були. В них та в інших подібних формуваннях, виникали протиріччя і напади одне на одного з проявами громадянських та етнічних конфліктів. Партизанські загони Тіто формувались на підконтрольній їм території в Ужиці, або «Ужицька республіка». Рух Опору охопив більше третини Югославії і утворив «другий фронт» у Європі, після (на мою думку) Радянської України. Рух опору затягувався через переважання ворога в чисельності, відбувається мала війна. «Переломний момент» в Сталінграді, підкріпив бойовий дух югославів, і з нетерпінням очікували визволення червоної армії, яка почала визволяти восени 1944 р. Для гітлерівців стало ясно, що Балкани обороняти вже немає сенсу.

Отже, в процесі виконання роботи було здійснено дослідження ключових аспектів та передумов становлення та розвитку подій на Балканському півострові у роки Другої світової війни, було розглянуто особливості внутрішньої та зовнішньої політики, настрої місцевого населення, зміни влади різних орієнтирів, розгром та капітуляції Югославії та Греції, період окупації та рух опору і її спротив боротьби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Джерела

1. Вторая мировая война в воспоминаниях / сост. Е. Я. Трояновский. М.: Политиздат, 1990. 558с.
2. Вторая мировая война, Великая Отечественная Война советского народа по архивным документам. *Вестник архивиста*. 1995. № 4-5. -С. 22-119.
3. Документы внешней политики СССР. Т. 22 – М., 1992. 688с.
4. Документы внешней политики СССР. Т. 23 – М., 1998. 448с.
5. Гальдер Ф. Военный дневник. Ежедневные записи начальника Генерального штаба Сухопутных войск 1939-1942 гг. М.: Воениздат, 1968-1971.
6. Риббентроп И. фон. Мемуары нацистского дипломата. Смоленск, 1998. 448с.

2. Історіографія

7. Аврамов С. Геноцид у Југославији у светлости међународного права. Београд: Политика, 1992. 528 с.
8. Аршинцева О.А. і Сковородников А.В. Югославия в европейской политике Великобритании в 1938–1941 гг. 48-52с.
9. Балканские исследования: [Сб. статей / Редкол.: Г.Л.Арш и др.]. Вып.3-4, М.: Наука.1978.
10. Боровець І. І. Словацька держава 1939–1945 рр: історична генеза та особливості розвитку. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2012. 351 с.
11. Бранко Петранович: Сербський народ у повстанні. Branko Petranović: Srpski narod u ustanku. 177-309с.

12. Бромлей Ю. В., Достян И. С., Карасев В. Г., Никитин С. А. История Югославии. Т. 2. Москва : Издательство АН СССР, 1963. 430с.
13. Васильева Н., Гаврилов В. Балканский тупик? Историческая судьба Югославии в XX веке. Москва : Гея итэрум, 2000. 497с.
14. Великие державы и Югославянский вопрос на Балканах в начале XX века // Н.Васильева,В.Гаврилов: Историческая судьба Югославии в XX веке.- М., 2000. -с.10-67.
15. Воропаев С. Энциклопедия Третьего рейха.Москва : Локид-Миф, 1996. 592с.
16. Газін В. П., Копилов С. А.Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945 рр.: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2 видання, доповнене, перероблене. Київ, 2003. 412с.
17. Гибианский Л. Я. *Югославия в балканской и европейской политике в начале Второй мировой войны: попытка лавирования и ее крах* // Вестник МГИМО Университета. 2009. №1. С. 271-290.
18. Грайнер Х. Военные кампании вермахта. Победы и поражения. 1939-1943 Пер. с англ. ЛА. Игоревского М.: ЗАО Центрполиграф, 2011. 383с.
19. Гудериан Г. Воспоминания солдата. – Ростов-на-Дону, 1998. С.96.
20. Довгялло М. С., Сальков А. П. Новейшая история южных славян с 1914 г. До начала XXI в. В 4 ч. Ч. 4 Минск, 2018. 175с.
21. История Германии Том 2. От создания Германской империи до начала XXI века / А. М. Бетмакаев, Т. А. Бяликова, Ю. В. Галактионов, [и др.]; 2008. 672с.
22. Іваницька Ольга Павлівна Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Вінниця: ФОЛІАНТ, 2003. 560с.
23. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу.- Львів: ЛНУ, 2002. 150с.

24. Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи.- Запоріжжя: ЗДУ, 2003. 77с.
25. Квашнин Ю. Д. Внешняя политика Греции 1936-1941 гг. 28с.
26. Кейтель В. 12 ступенек на эшафот. – Ростов-на-Дону, 2000. 416с.
27. Кеннан Дж. Дипломатия Второй мировой войны глазами американского посла в СССР Джорджа Кеннана. М. : Центрполиграф, 2002. 479с.
28. Козлов Л. Е. Договор о дружбе и ненападении между СССР и Югославией от 5 апреля 1941 г. в освещении советской печати.
29. Лиддел Гарт Б.Г. Вторая мировая война. М.: АСТ, СПб.: Terra Fantastica, 1999. 739с.
30. Майский И. М. Воспоминания советского дипломата, 1925-1945 гг. Т.: Узбекистан, 1980. 672с.
31. Мировая война. 1939—1945. М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ»»; СПб.: ООО «Издательство Полигон», Санкт-Петербург, Москва. 2000. 736с.
32. Некрич А. М. Внешняя политика Англии в годы второй мировой войны. 1939-1941 гг. / Акад. наук СССР. Ин-т истории. Москва : Изд-во Акад. наук СССР, 1963. 532с.
33. Подготовка и развертывание нацистской агрессии в Европе 1933-1941. – М., 1973. 766с.
34. Розенберг А. Политический дневник, 1934-1944. Москва, 2017. 448с.
35. Рудько С. О. ІСТОРІЯ Центрально-Східної Європи (кін.ХVІІІ - поч.ХХІ ст.) Острог, 2010. 220с.
36. Типпельскирх К. История Второй мировой войны. СПб. : Полигон; М.:АСТ, 1999. 796с.
37. Стругар В. Югославия в огне войны 1941—1945. М., 1985. 344с.

38. Харитоновна Н. А. Внешняя политика Югославии до убийства короля Александра в 1934 г. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2011. №7 (13). С. 181–187.

39. Чевтаев А.Г. Миссия Идена на Ближний Восток и Балканы весной 1941 г. 79-104с.

40. Чевтаев А.Г. Политика Великобритании в Средиземноморье в годы второй мировой войны (1939–1943). Свердловск, 1988. 34с.

41. Чевтаев А.Г. Роль Критской операции в военно-политических планах Англии и Германии весной и летом 1941 г. 175-192с.

42. Яремко М. Державний переворот у Югославії 27 березня 1941 р. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія Історія. 2013. № 32. 190-200с.

43. Яровий В. І. Історія західних та південних слов'ян у ХХ ст. Курс лекцій. К., 1996. 416с.

44. Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття : підручник. Київ : Генеза, 2005. 816с.

3. Интернет-ресурси

45. ИНСТИТУТ СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК Волков В. К. [Електронний ресурс]. URL: <https://inslav.ru/people/volkov-vladimir-konstantinovich-1930-2005>.

46. МОЖЕТ ЛИ СЕРБИЯ ВЫЖИТЬ? / стаття / [Електронний ресурс]. URL: <https://pokretzasrbiju.org/mozhet-li-serbiya-vyzhit/>.